

STRESZCZENIE

3/2006 Polska regionalna: Wielkopolska i Pomorze Zachodnie

Michał Nowosielski

Poznański Czerwiec 1956 w międzynarodowej perspektywie

Dnia 13 czerwca 2006 r. odbyła się w Instytucie Zachodnim debata poświęcona Poznańskiemu Czerwcowi 1956 r. Organizatorzy pragnęli upamiętnić 50. rocznicę pierwszego w Polsce Ludowej buntu robotniczego dyskusją z udziałem cenionych znawców i uczestników wydarzeń czerwcowych. Przedmiotem panelu była interpretacja i ocena Poznańskiego Czerwca na tle procesu dekomunizacyjnego w tzw. bloku wschodnim. Uczestnicy dyskusji wymieniali poglądy na temat reperkusji poznańskiego zrywu w społeczeństwie polskim, reakcji władz partyjnych, echa wydarzeń poznańskich w innych krajach tzw. demokracji ludowej, wpływu poznańskiego czerwca na kolejne bunty i protesty w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Próbowali usytuować ten protest robotniczy w procesie formowania się opozycji antykomunistycznej, ewolucji kultury politycznej i relacji między władzą a społeczeństwem.

Andrzej Choniawko

Powstania czy rewolty? W kręgu terminologii

Autor analizuje różne terminy używane na określenie tragicznych wydarzeń w Poznaniu w 1956 r. Termin "rewolta" w przeciwieństwie do mającego na ogół wyraźne historyczne konotacje terminu "powstanie" należy do pojęć ahistorycznych w pozytywnym metodologicznym sensie tego słowa. Przydatność terminu "rewolta" zarysowuje się zwłaszcza wyraźnie na tle coraz częstszego zrywania z terminem "powstanie" na określenie wydarzeń nawet najbardziej konsekwentnie dotąd w ten sposób nazywanych.. Zdarzające się wciąż pomijanie bądź zdawkowe traktowanie krwawo tłumionych przez władze demonstracji robotniczych na łamach syntez historycznych świadczy o niedocenianiu znaczenia jakie dla rekonstrukcji procesów społecznych mają tego rodzaju konflikty społeczne. Są one w każdym przypadku zupełnie wyjątkowym świadectwem krzyżujących się w różnych płaszczyznach sprzeczności targających danym społeczeństwem. Analizując genezę, przebieg i skutki demonstracji robotniczych można na temat tych sprzeczności uzyskać wiedzę, dającą się projektować w wymiarze znacznie przekraczającym zarówno terytorialny, a tym bardziej chronologiczny zasięg robotniczych protestów.

Stanisław Jankowiak

Ewolucja oceny i znaczenia Poznańskiego Czerwca 1956 roku. Od "imperialistycznej prowokacji" do "konfliktu w rodzinie"

Artykuł przedstawia ewolucję oceny i znaczenia Poznańskiego Czerwca 1956 r. Poznański Czerwiec odegrał w powojennej historii ogromną rolę, rozpoczynając długą drogę do prawdziwej wolności, choć jego uczestnicy takiej świadomości w Czerwcu 1956 r. nie mieli i nie chcieli też

obalać panującego wówczas systemu. Nie umniejsza to jednak znaczenia zrywu, który zmienił Polskę. Na docenienie tej roli przyszło Poznaniakom czekać kilkadziesiąt lat.

Łukasz Jastrząb

Poznański Czerwiec 1956 roku w świetle badań nad stratami osobowymi

Poznański Czerwiec 1956 r. to najtragiczniejsze wydarzenie w powojennej historii Poznania. Strajk robotników o charakterze ekonomiczno-socjalnym przerodził się w zamieszki zbrojne o charakterze politycznym. Do miasta wjechało wojsko. W ciągu kilku godzin zginęło lub zmarło z ran 57 osób, rannych było prawie 600 osób. Na temat tych wydarzeń powstało już mnóstwo opracowań, książek, artykułów. Wciąż jednak funkcjonują w literaturze powielane mity, legendy, ale także i oczywiste przekłamania czy błędy. Niżej podpisany autor od kilku lat prowadzi badania, które rzucają nowe światło na wiele utartych mitów Poznańskiego Czerwca 1956 r. Udało się ustalić przebieg procesu decyzyjnego dotyczącego wydania rozkazu strzelani, rozwiązano kwestię tzw. pierwszego strzału, zweryfikowano liczbę zabitych i okoliczności ich śmierci (w większości przypadkowej). Przeprowadzono analizę okoliczności śmierci Romana Strzałkowskiego, z której obiektywne wnioski odbiegają dalece od obowiązującej hagiograficznej legendy. Poznański Czerwiec wciąż wymaga nowej literatury opracowań, syntez. W błędzie jest ten, kto twierdzi, że nie ma już o czym pisać. Tylko publikacjami na odpowiednim poziomie merytorycznym, które są dobrze umocowane źródłowo i metodologicznie, można zachować pamięć o tamtych wydarzeniach, o najtragicznym dniu w powojennej historii Poznania, a pojawiające się przy tym liczne spory i dyskusje mogą tylko konstruktywnie wpłynąć na stan naszej wiedzy o Poznańskim Czerwcu 1956 r.

Bogumił Wojcieszak

"Jeszcze Polska nie zginęła". Aktywność napoleończyków w Wielkim Księstwie Poznańskim

Przekonanie, że "Jeszcze Polska nie zginęła", w latach pruskiego zaboru wyrażano w wielu różnych sytuacjach politycznych. Były słowa Mazurka Dąbrowskiego inspiracją walki nie tylko zbrojnej, także tej o narodowe przetrwanie. Autor najwięcej uwagi poświęca postawom politycznym obywateli Wielkiego Księstwa Poznańskiego skłaniającym się ku politycznemu realizmowi. Artykuł jest też odniesieniem do mitu o gremialnie spiskujących, prących do zbrojnej konfrontacji Wielkopolanach, w okresie przed powstaniem listopadowym. W rzeczywistości jednak, wbrew legendzie, przeważał w działaniach polityczny realizm. Najwięcej uwagi autor poświęca różnorodnej aktywności osiadłych w Wielkopolsce byłych oficerów napoleońskich.

Zenon Kachnicz

Aparat bezpieczeństwa publicznego na Pomorzu Zachodnim w latach 1945-1947

Polscy komuniści chcąc przejąć w Polsce władzę i utrwalić ją powołali silny i sprawny aparat na wzór NKWD. Był on ważnym elementem procesu ustanowienia i ochrony nowej władzy. Kierownictwo PPR od samego początku było świadome, że bez tzw. ludowego aparatu ucisku, czyli wojska, urzędu bezpieczeństwa i milicji nie da się zwycięsko zakończyć walki o bezwzględny prymat na polskiej scenie politycznej. Z chwilą zorganizowania struktur urzędy bezpieczeństwa podjęły walkę nie tylko z legalną opozycją, ale również z podziemiem zbrojnym. Należy zdecydowanie podkreślić, że w walce z wrogami PPR urzędy bezpieczeństwa były bardzo istotnym czynnikiem. Wykonywały polecenia centralnego kierownictwa partyjnego szybko i bezwzględnie, często nie oglądając się na obowiązujące prawo. Ich celem było rozprawienie się z przeciwnikami

politycznymi, nawet gdy nie popełnili oni żadnego przestępstwa czy wykroczenia. Ich sposób działania można określić maksymą „cel uświęca środki”. Artykuł przedstawia genezę tworzenia, struktury i działalność aparatu bezpieczeństwa publicznego na Pomorzu Zachodnim w pierwszych latach po II wojnie światowej

Adam Frydrysiak

Polska administracja kościelna na Pomorzu Zachodnim wobec narastającej indoktrynacji w latach 1945-1972

W artykule przedstawiono polską administrację kościelną na Pomorzu Zachodnim wobec narastającej indoktrynacji w latach 1945 - 1972. Ukazano działania w pierwszych latach powojennych prymasów Polski Augusta Hlonda i Stefana Wyszyńskiego, którzy znaleźli się w trudnej sytuacji pomiędzy żądaniami nowej władzy a oczekiwaniami Stolicy Apostolskiej i hierarchii kościoła niemieckiego. Działania władz komunistycznych miały na celu osłabienie roli Kościoła w Polsce. Zmiany, które nastąpiły w 1956 r. pozwoliły na złagodzenie konfliktu pomiędzy państwem i Kościołem - odwilż polityczna po śmierci Stalina, list biskupów polskich do biskupów niemieckich, podpisanie układu granicznego między Polską a RFN.

Adam Szymaniak

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Wielkopolsce. Stan obecny i perspektywy

Celem prezentowanego artykułu jest przedstawienie stanu obecnego oraz perspektyw rozwojowych dla przedsięwzięć z udziałem zagranicznym w Wielkopolsce. Realizacji tego zamierzenia służyła analiza danych źródłowych pochodzących z Głównego Urzędu Statystycznego, Narodowego Banku Polskiego, Państwowej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych (PAIIIZ), Wydziału Rozwoju Urzędu Miasta w Poznaniu oraz samorządów lokalnych. Ważnym uzupełnieniem prac analitycznych tych instytucji były dane uzyskane bezpośrednio od inwestorów zagranicznych działających w Wielkopolsce. Ograniczone ramy opracowania nie pozwoliły na przedstawienie wszystkich dostępnych w tym zakresie wyników badań, dlatego ich selekcja ukierunkowana została głównie na potrzeby analizy:

- a) wartości, liczby oraz struktury pochodzenia inwestycji bezpośrednich w województwie wielkopolskim,
- b) najważniejszych parametrów ekonomicznych i finansowych spółek z udziałem zagranicznym działających w regionie,
- c) napływu strategicznych BIZ o wartości powyżej 1 mln USD do Wielkopolski,
- d) inwestycji zagranicznych w stolicy regionu - Poznaniu.

W trzeciej części artykułu analizy i dane statystyczne odniesiono do perspektyw inwestycji bezpośrednich w województwie wielkopolskim i Poznaniu.

Aleksandra Pietrowicz

Rozpracowanie organizacji "Ojczyzna" przez Ministerstwo Bezpieczeństwa Publicznego *wątek poznański*

"Ojczyzna" była organizacją konspiracyjną działającą w latach okupacji 1939-1945 przede wszystkim na terenie Wielkopolski i Generalnego Gubernatorstwa. W lipcu 1945 r. została rozwiązana, a wielu jej członków podjęło pracę w instytucjach powołanych do działania na tzw. ziemiach odzyskanych. Od 1947 r. byłymi członkami "Ojczyzny" zainteresował się resort bezpieczeństwa publicznego. Rozpoczęto inwigilację wielu osób z tego środowiska w ramach

sprawy obiektowego rozpracowania pod kryptonimem "Alfa". Nieudane próby zwerbowania agentów spośród byłych członków "Ojczyzny" zakończyły się aresztowaniami i wszczęciem formalnych śledstw. Artykuł, opierając się na aktach operacyjnych MBP, wojewódzkich urzędów bezpieczeństwa publicznego oraz Wojskowego Sądu Rejonowego, przedstawia działania aparatu bezpieczeństwa skierowane przeciwko środowisku poznańskiemu "Ojczyzny", skupionemu między innymi w Instytucie Zachodnim.

Aleksandra Kruk

Echa poznańskiego czerwca 1956 roku w prasie niemieckiej

W artykule przedstawiono reakcje z prasy niemieckiej na wydarzenia w Poznaniu 28 czerwca 1956 r. Analiza powstała na podstawie prasy niemieckiej zgromadzonej w poznańskim Instytucie Zachodnim (wykorzystano "Bayern-Kurier", "Frankfurter Allgemeine Zeitung", "Ost-West Kurier", "Rheinischer Merkur", "Der Spiegel", "Die Welt", "Der Tagesspiegel", "Die Zeit", "Neues Deutschland"). Relacje i oceny wystąpienia robotników przeciwko władzy komunistycznej dowodzą zainteresowania w RFN i NRD źródłami oraz przebiegiem poznańskiego powstania.

Katarzyna Koziół

Początki sądownictwa powszechnego na Pomorzu Zachodnim na przykładzie okręgu koszalińskiego (lata 1945-1949)

Sędzia Kazimierz Cukierski został oddelegowany do organizacji i kierowania sądem okręgowym w Koszalinie 30 maja 1945 r. Datę tę można uznać za początek powojennego sądownictwa polskiego na Pomorzu Zachodnim. Artykuł przedstawia pierwsze lata (1945-1949) funkcjonowania sądów powszechnych na tych terenach. Główne źródło informacji stanowi relacja samego sędziego Kazimierza Cukierskiego. Opisuje on przede wszystkim stronę organizacyjną tworzenia poszczególnych sądów w okręgu - m.in. problemy lokalowe i kadrowe, stosunki z ludnością cywilną, przedstawicielami administracji państwowej i wojska.

Krzysztof Bukowski

Pierwsze Powiatowe Urzędy Bezpieczeństwa Publicznego na terenie środkowego Pomorza w 1945 roku

W niniejszym opracowaniu wskazałem w skrótovej formie organizację i politykę kadrową resortu bezpieczeństwa publicznego i rolę, która została mu przypisana przez PPR. Szczególnie uwypukliłem znaczenie powiatowych urzędów bezpieczeństwa. Przybliżyłem przebieg tworzenia oraz warunki socjalne i bytowe panujące w poszczególnych urzędach. Wskazałem również trudności na jakie napotykali szefowie poszczególnych urzędów przy ich tworzeniu w 1945 r. na terenie Pomorza Środkowego. Scharakteryzowana została także obsada etatowa poszczególnych urzędów, forma wynagradzania pracowników za wykonywaną pracę oraz zaopatrzenie w podstawowe artykuły biurowe.